

ISSN 1819-5377 print / ISSN 1993-3509 online

**ЕКОНОМІКА БУДІВНИЦТВА І МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ЭКОНОМИКА СТРОИТЕЛЬСТВА И ГОРОДСКОГО ХОЗЯЙСТВА
ECONOMICS OF CIVIL ENGINEERING AND MUNICIPAL ECONOMY**

ТОМ 5, НОМЕР 3, 2009 161-166

УДК: 352.364

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ

Д. В. Кольцова

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

вул. Державіна 2, 86123, м. Макіївка, Україна.

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Отримана 6 вересня 2009, прийнята 18 вересня 2009

Анотація. В статті розглядається сучасний стан розвитку громадянського суспільства в Україні. Розкривається потенціал та можливості недержавних громадських організацій в розвитку демократії, у вирішенні суспільних проблем, наданні соціальних послуг, оскільки розгалужена система організацій громадянського суспільства є необхідною складовою демократії в суспільстві. Наведено перелік типових проблем, пов'язаних із життєдіяльністю таких організацій. Приведено ряд рекомендацій щодо державних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для участі організацій громадянського суспільства у системі соціальних послуг. Надано рекомендації щодо удосконалення системи підготовки фахівців служб та закладів, які надають соціальні послуги. Запропоновано проведення державного моніторингу програм з надання соціальних послуг з розробкою системи показників якості та ефективності соціальних послуг.

Ключові слова: громадянське суспільство, недержавні організації, соціальні послуги.

РАЗВИТИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА УКРАИНЫ

Д. В. Кольцова

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ул. Державина 2, 86123, г. Макеевка, Украина.

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Получена 6 сентября 2009, принята 18 сентября 2009

Аннотация. В статье рассматривается современное состояние развития гражданского общества в Украине. Раскрывается потенциал и возможности негосударственных общественных организаций в развитии демократии, в решении общественных проблем, предоставлении социальных услуг, поскольку разветвленная система организаций гражданского общества является необходимой составляющей демократии в обществе. Раскрыты типичные проблемы, связанные с жизнедеятельностью таких организаций. Приведен ряд рекомендаций относительно государственных мероприятий, направленных на создание благоприятных условий для участия организаций гражданского общества в системе социальных услуг. Предоставлены рекомендации относительно усовершенствования системы подготовки специалистов служб и заведений, которые предоставляют социальные услуги населению. Предложено проведение государственного мониторинга программ по предоставлению социальных услуг с разработкой системы показателей качества и эффективности социальных услуг.

Ключевые слова: гражданское общество, негосударственные организации, социальные услуги.

DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE

D. V. Koltsova

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

Derzavin str., 86123, Makeyevka, Ukraine.

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Received 6 September 2009, accepted 18 September 2009

Abstract. In the article modern development of civil society state is examined in Ukraine. The potential and possibilities of nonstate organizations are revealed in development of democracy, in public problems, social services granting solution, as the ramifical system of organizations of civil society is the necessary constituent of democracy in society. Typical problems connected with the vital functions of such organizations have been revealed. A number of recommendations is given in relation to the state measures on creation of the favourable conditions organizations for participating of civil society in the system of social services. Recommendations are given in relation to the improvement of the preparation system of services and establishments specialists which give social services. The state monitoring carrying of the programs as for the grant of social services is offered with liberation of the indexes system of social services quality and efficiency.

Keywords: civil society, nonstate organizations, social services.

Вступ

Розгалужена система організацій громадянського суспільства є необхідною складовою демократії в суспільстві. Лише в демократичній державі такі об'єднання мають необхідні умови для діяльності та розвитку, реальної участі у вирішенні державних і громадських справ. Такі умови виникають завдяки повноцінному партнерству держави та недержавного сектора, і, як наслідок цього, створюються сприятливі умови для розкриття громадського потенціалу й підвищенню соціальної активності. Усвідомлення потенціалу та можливостей недержавних організацій, їх включення у соціальні реформи є чинником їх успішної реалізації.

У демократичних країнах громадянське суспільство виступає в ролі партнера держави у вирішенні соціальних і суспільних проблем. Держава бере на себе зобов'язання створити сприятливі правові умови для діяльності ОГС,

забезпечує значну частину фінансування діяльності ОГС (наприклад, у країнах Євросоюзу 40–60% загального доходу ОГС становить державне фінансування) та залучає до надання соціальних послуг (наприклад, у Німеччині 60% гарантованих державою соціальних послуг надаються неурядовими організаціями) [3]. Питанням розвитку громадянського суспільства в Україні присвячені роботи Айвазовської О., Віннікова О., Крупника А., Лациби М., Орловського О., Сідельнік Л. та ін.

Основна частина

На даний час громадянське суспільство України перебуває на етапі активного розвитку. Мережа недержавних організацій в Україні є добре розвиненою, зазначимо, що такі організації мають значний потенціал впливу на розбудову демократичних інституцій, також можуть ініці-

ювати застосування інноваційних ідей і підходів до вирішення суспільних проблем на місцевому рівні. Діяльність громадських організацій спрямовується не лише на надання соціальних послуг та на роботу з людьми з особливими потребами, а й на формування державних і місцевих питань та виконання проектів по вирішенню актуальних суспільних проблем спільно з державою [1]. Також до функцій громадських організацій входить проведення моніторингу діяльності органів влади і місцевого самоврядування з метою недопущення неефективного державного управління.

Цінність організацій громадянського суспільства полягає в їх готовності до виконання соціальної роботи, якою не займається бізнес через низьку прибутковості таких послуг. Важливо також відмітити, що на відміну від державних установ, органи громадянського суспільства є дуже мобільними, інноваційними та дешевими (завдяки використанню волонтерської роботи та благодійних пожертв).

Варто наголосити на необхідності існування системної державної політики щодо взаємодії з громадянським суспільством і сприяння розвитку діяльності його організацій. Питання вироблення спільного бачення пріоритетів розвитку громадянського суспільства, визначення першочергових заходів з боку держави зі створення сприятливих умов для діяльності громадських організацій є вкрай актуальним.

Ще у 2005 році група громадських організацій розробила Доктрину громадянського суспільства. Доктрина запроваджує головні принципи та стандарти державної політики в таких сферах як базове законодавство для невідприємницьких організацій, фінансування організацій громадянського суспільства, механізми громадської участі, надання соціальних послуг та регулювання волонтерського руху, доступ до інформації та інформаційна відкритість органів влади [6].

На підставі експертних та соціологічних досліджень в вищезазначеному документі було виділено 5 найважливіших сфер реалізації державної політики щодо організацій громадянського суспільства, а саме: базове законодавство для невідприємницьких організацій, фінансування організацій громадянського суспільства, механізми громадської участі, надання соціаль-

них послуг та регулювання волонтерського руху, доступ до інформації та інформаційна відкритість органів влади. До кожної сфери державної політики на підставі міжнародного досвіду розроблені стандарти, відповідно до яких і має здійснюватися державне управління [6]. Це була спроба визначити головні напрями державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства і запропонувати перелік необхідних змін до законодавства. Однак, головним завданням сьогодні є вироблення спільної позиції максимально широкого кола організацій громадянського суспільства щодо бажаної державної політики. І саме об'єднання зусиль і спільне бачення пріоритетів забезпечить покращення умов діяльності таких організацій.

Щодо активізації процесу розвитку ринку соціальних послуг, то організації громадянського суспільства вже почали конкурувати з державними установами, які надають такі послуги. Проводиться робота по розв'язанню проблем інвалідності, робота з дітьми та молоддю, надається допомога сім'ям дітей-інвалідів, проводиться профілактика негативних явищ серед молоді, робота з бездомними та безпритульними та ін., [3].

В сфері фінансування громадських організацій є певні особливості – державні субсидії надаються лише окремим організаціям відповідно до критеріїв, які визначає держава. Так, фінансування з національного бюджету отримують всеукраїнські громадські організації інвалідів, ветеранів, всеукраїнські молодіжні та дитячі громадські організації. У 2006 році обсяг фінансування, спрямованого на підтримку цих організацій, становив 42 млн. грн., у 2007 році становить 59,8 млн. грн. Окрім того, державне фінансування мають фізкультурно-спортивні недержавні організації, різні творчі спілки [3]. Але відзначимо, що організації громадянського суспільства поки що не стали головним партнером держави в наданні соціальних послуг і більшість громадян не сприймають громадські організації як щось корисне і необхідне в соціальній сфері. На жаль, в Україні створені всі умови для руйнування довіри населення до політиків. Організації громадянського суспільства ставлять за мету мати більшу довіру, авторитет і підтримку громадян, ніж політичні партії, й активно конкурують з ними.

Організації громадянського суспільства в Україні мають нестабільну і неперспективну структуру фінансування: організації переважно залежать від пожертв приватних місцевих та іноземних донорів (73%), мають слабку спроможність отримувати фінансування від продажу послуг (25%) і відсутність підтримки з боку держави (2%). Частка державного фінансування виглядає вкрай малою, якщо порівнювати із сусідніми країнами-учасниками Європейського Союзу, де частка державної підтримки складає 40-60% бюджету ОГС. За інформацією Секретаріату КМУ, у 2006 році видаткова частина державного бюджету становила 137 млрд. грн., з-поміж яких витрати на підтримку деяких ОГС дорівнювали 63 млн. грн. (тобто 0,05% витрат бюджету). У 2007 році видаткова частина бюджету склала 174, 6 млрд. грн., а на підтримку деяких ОГС було витрачено уже 173 млн. грн. (0,1%). У країнах Європи склалася практика витрачати на підтримку проектів ОГС із державного бюджету приблизно 2-3% [9].

В Україні на сьогодні існують несприятливі умови для діяльності різних форм організацій громадянського суспільства. Сучасне державне регулювання діяльності організацій громадянського суспільства є дискримінаційним по відношенню до бізнес-організацій. В Україні гарантовано право на свободу об'єднань, однак реалізацію цього права занадто зарегульовано й ускладнено державою. Це призводить до відмови громадян створювати такі організації і реалізовувати соціально-значимі ініціативи та формувати кола неформальних громадських груп, що мають обмежені можливості захисту своїх прав. Однією з найбільш серйозних проблем залишаються суттєві перепони держави в створенні об'єднань. Значною мірою такі перепони є штучними, породжені численними неузгодженостями в законодавстві та не відповідають європейським стандартам з прав людини. Термін реєстрації для більшості громадських, благодійних, релігійних, міжнародних та ін. організацій є дискримінаційним. Така дискримінація закладена на законодавчому рівні, й ще більше посилюється на практиці: прибуткове підприємство реєструється протягом 14 днів практично в усіх органах влади й може розпочати свою діяльність, проте тривалість реєст-

рації громадських об'єднань займає від місяця до дев'яти. Це пов'язано із численними випадками порушень строків реєстрації органами влади, подвійною державною реєстрацією, ускладненою процедурою отримання статусу неприбутковості (від одного до двох місяців), що надає організації право діяти без оподаткування прибутку.

На жаль, українська держава не бачить в громадських організаціях реальних партнерів для проведення консультацій і надання соціальних послуг. Наявне державне регулювання не створило необхідних стимулів для громадян та бізнесу фінансово підтримувати діяльність громадських та благодійних проектів. Представники громадських організацій та влади не мають достатнього досвіду і навичок використання процедур публічної політики й консультацій, і це призводить до неефективних рішень та незрозумілої політики.

21 листопада 2007 року Кабінет Міністрів України ухвалив Концепцію сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства. Поява Концепції визначає спробу держави запровадити нову державну політику сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. Концепція встановлює головні завдання цієї нової державної політики, визначає принципи і форми взаємодії органів виконавчої влади й організацій громадянського суспільства, а також напрями вдосконалення актів законодавства з питань діяльності ОГС. Громадським організаціям вдалося організувати плідну співпрацю з урядовою стороною, що дозволило врахувати переважну більшість пропозицій [5]. В тому ж 2007 р. завдяки активним діям громадських організацій в програмі дій уряду появився розділ «Громадянське суспільство». Це означає, що і держава, і громадянське суспільство шукають можливості співпраці й готові робити спільні кроки.

За офіційними статистичними даними на 1 липня 2009 року в Україні зареєстровано понад 130 000 недержавних об'єднань. З них громадських організацій – 61 610, благодійних організацій – 11 972, релігійних організацій – 21 828. Інші – це кредитні та споживчі спілки, політичні партії, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків та інші. Окрім того, до недержавного сектора можна віднести 9 439

підприємств об'єднань громадян [7]. Однак є неможливим чітко вказати кількість громадських організацій, які надають соціальні послуги вразливим групам людей.

Як правило, у статутах громадських організацій та благодійних фондів основними видами діяльності є представлення інтересів і допомога своїм членам або благодійницька діяльність, але не надання соціальних послуг. Найбільш поширеними видами діяльності НДО є захист інтересів, лобіювання, проведення тренінгів та надання консультацій, поширення інформації, вирішення соціальних питань, освітня діяльність [8].

Недержавні організації стикаються в своїй діяльності з наступними проблемами: недостатність відповідних знань, вмінь та професіоналізму у працівників, а також проблеми з навчанням та підвищенням їх кваліфікації; відсутність регулярного фінансування; низька культура звітності та виконання договірних зобов'язань, недостатня відкритість влади й бажання співпрацювати; низька активність і низький рівень довіри до таких організацій з боку громади. Ане, незважаючи на вищесказане, недержавний сектор сьогодні все-ж таки здатний узяти на себе частину функцій з надання соціальних послуг на місцевому рівні. Недержавні організації в Україні мають право брати участь на ринку соціальних послуг, залучати бюджетні кошти для здійснення такої діяльності й отримувати плату за послуги від отримувачів.

Висновки

В сучасних умовах в Україні для підвищення ролі недержавних організацій в життєдіяльності країни є обґрунтованим і необхідним делегування права надання окремих видів соціальних послуг недержавним організаціям на контрактній основі.

Створення сприятливих умов для участі організацій громадянського суспільства у системі соціальних послуг можливе за умов досягнення балансу повноважень між державою, що володіє ресурсами, і суб'єктами, які мають знання та ідеї для розв'язання соціальних проблем у громаді.

Подальший активний розвиток громадянського суспільства в країні можливий при виконанні наступних вимог:

- налагодження механізмів підтримки громадських ініціатив на місцевому рівні;
- вдосконалення нормативно-правової бази (внесення змін до Законів України «Про соціальні послуги», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про об'єднання громадян», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»), а саме: передбачити спрощення процедури проведення реєстрації об'єднань громадян, розроблення належного правового механізму реалізації громадянами своїх конституційних прав на участь в управлінні державними справами та вирішенні питань місцевого значення;
- розробка нормативної бази для соціального замовлення;
- удосконалення системи підготовки фахівців служб та закладів, які надають соціальні послуги, та включення до цієї системи фахівців з недержавних організацій;
- розробка методики за запровадження державного моніторингу програм з надання соціальних послуг;
- формування бази даних надавачів соціальних послуг;
- розробка та впровадження в місцевих органах соціального захисту методики вивчення потреб місцевих громад у соціальних послугах (для планування соціального замовлення і відповідного надання послуг у громаді на підставі виявлених потреб);
- запровадження моніторингу ефективності надання органами виконавчої влади інформаційних послуг на офіційних веб-сайтах;
- забезпечити вивчення і проведення аналізу громадської думки стосовно діяльності органів виконавчої влади;
- проведення навчання працівників органів місцевої влади з питань визначення потреб та планування соціальних послуг;
- забезпечити проведення урядових громадських слухань з актуальних питань розвитку громадянського суспільства.

Література

1. Закон «Про об'єднання громадян» // ВВР, 1992, N 34, ст.504.
2. Закон «Про соціальні послуги» // ВВР, 2003, N 45, ст.358
3. Вінніков О., Лациба М., Сідельнік Л., Український Д. Пріоритети розвитку громадянського

- суспільства України. – 2008. Сайт Ukrainian Center for Independent Political Research. http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/priorities_CS2008.zip.
4. Айвазовська О. Здобутки організацій громадського контролю за 2008 рік // «Громадянське суспільство» №. 3(10)/2009.
 5. Концепція сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства // Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. № 1035-р.
 6. Доктрина громадянського суспільства України (документ для експертів). 12 червня 2006 р. // www.ucipr.kiev.ua.
 7. Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ за галузями економіки та організаційно правовими формами господарювання станом на 1 липня 2009 р. // www.ukrstat.gov.ua.
 8. Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України. 2002-2006 роки. Звіт за даними дослідження / Творчий центр Каунтерпарт. Любов Паливода, Оксана Кікоть, Ольга Власова. – К: «KIT», 2005. – с. 63- 64.
 9. Вінніков О. Фінансування організацій громадянського суспільства (ОГС) в Україні. Аналітичний звіт. – 2008. // www.toro.org.ua.

Кольцова Діана Вікторівна – к. держ.упр., доцент кафедри менеджменту організацій. Наукові інтереси: державне пуравління.

Кольцова Диана Викторовна – к. гос.упр., доцент кафедры менеджмента организаций. Научные интересы: государственное управление.

Koltsova Diana Viktorovna – candidate of sciences on state control assistant professor the «Management of Organizations» Chair. Scientific interests: public management.